

moderne (Rabat 1937). **2.** *La mosquée des Andalous à Fès* (Paris 1942, H. Terrasse ile birlikte). **3.** *La grande mosquée de Taza* (Paris 1943, H. Terrasse ile birlikte). **4.** *L'arabe vulgaire à l'Ecole nationale des langues orientales vivantes* (Paris 1948). **5.** *Le dictionnaire Colin d'arabe dialectal marocain* (Rabat 1993). Müellifin Fas'ta geçirdiği elli yılı aşkın sürede hazırladığı, ölümünden sonra yayımlanan bu sözlük Fas'ta konuşulan mahallî Arapça hakkında önemli bir başvuru kaynağıdır. **6.** *el-Bârûd 'inde'l-müslimîn* (David Ayalon, R. M. Savory ve Yar Mohammad Khan ile birlikte, trc. İbrâhim Hurşîd v.dğr., Beyrut 1984). **7.** *el-Endelüs* (E. Lévi-Provençal, L. Torres Balbás, J.D. Latham ile birlikte, trc. İbrâhim Hurşîd v.dğr., Beyrut-Kahire 1980). **8.** *Note sur l'origine du nom de "Mahomet"* (Paris 1925).

Tercüme ve Neşir: **1.** *Histoire du Maroc* (A. Graulle ve İsmâil Hamet ile birlikte, Archives Marocaines, XXX-XXXIII, Paris 1923-1934). **Ahmed b. Hâlid es-Selâvî'nin Kitâbü'l-İstikşâ li-ahbâri düveli'l-Mağribi'l-ağşâ** adlı eserinin ilk üç cildinin tercümesidir. **2.** *el-Mağşad. Vies des saints du Rif de 'Abd-el-ḥaqq el-Bâdisî* (Paris 1926). Abdülhak b. İsmâil el-Bâdisî'nin XIII-XIV. yüzyıllarda Kuzey Afrika'da ve özellikle Rif'teki tasavvufî hayata dair önemli bilgilerin yer aldığı *el-Mağşadü's-şerîf ve'l-menze'u'l-laḥîf fi't-ta'rîf bi-sulehâ'i'r-Rif*'in son (üçüncü) bölümünün çevirisidir. **3.** *Un manuel hispanique de hisba* (Paris 1931, E. Lévi-Provençal ile birlikte). Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Muhammed es-Sakatî el-Mâlekî'nin Endülüs'te hisbe teşkilâtıyla ilgili *Kitâb fi âdâbi'l-hisbe* adlı eserinin Fransızca bir mukaddime ve metinde geçen kelimelere dair bir sözlükle birlikte neşridir. **4.** *Chronique anonyme de la dynastie sa'dienne* (Rabat 1934). Sa'dî tarihine dair anonim eserin Arapça metni ve Fransızca tercümesidir. **5.** *Tuḥfetü'l-aḥbâb fi mâhiyyeti'n-nehât ve'l-a'şâb* (Paris 1934, H. P. J. Renaud ile birlikte). **6.** *Documents marocains pour servir à l'histoire du "mal france"* (Paris 1935, H. P. J. Renaud ile birlikte). Bir önsözle birlikte Arapça metinleri ve Fransızca çevirilerini içine alır. **7.** *Chrestomathie marocaine. Textes citadins en transcription latine* (Paris 1939). Fas halk masalları ve efsaneleriyle ilgili bir derlemedir. **8.** *Ibn al Hachcha, Glossaire sur le Manşûri de Razès* (Rabat 1941, H. P. J. Renaud ile birlikte). Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed

el-Haşşâ'nın Ebû Bekir er-Râzî'nin *eṭ-Ṭibbü'l-Manşûri* adlı kitabında yer alan tıbbî tabirleri açıklamak için yazdığı eserin Fransızca tercümesiyle birlikte neşridir. **9.** *Histoire de l'Afrique du nord et de l'Espagne musulmane: intitulée Kitâb al-Bayân al-mughrib* (I-II, Leiden 1948-1951, E. Lévi-Provençal ile birlikte). İbn İzârî'ye ait eserin R. Dozy tarafından 1848-1851 yıllarında yayımlanan I ve II. ciltlerinin gözden geçirilmiş yeni neşridir. **10.** *La vie marocaine: textes ethnographiques en arabe dialectal sur les usages et les coutumes des citadins et des ruraux du Maroc* (Paris 1953, Colin'in çalışmalarının bir listesi için bk. Canamas, XVII [1976-77], s. 39-45).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikin*, Beyrut 1993, s. 489-490; Abdülhamid Sâlih Hamdân, *Ṭabakâtü'l-müsteşrikin*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Mektebetü Medbûlî), s. 183; Cl. Lefébure – A. Messaoudi, "Colin, Georges-Séraphin", *Dictionnaire des orientalistes de langue française* (ed. François Pouillon), Paris 2008, s. 232; A. Faure, "Hommage a Georges S. Colin", *Hespéris*, XVII, Paris 1976-77, s. 5-12; Ch. Canamas, "Bibliographie G. S. Colin", a.e., s. 39-45; Ph. Marçais, "Colin, Georges Séraphin", *Arabica*, XXIV/3, Leiden 1977, s. 227-232.

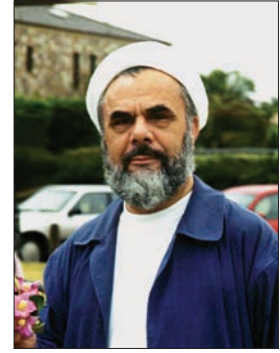

CUMHUR ERSİN ADIGÜZEL

COŞAN, Mahmut Esat (1938-2001)

Nakşibendî-Hâlidî şeyhi.

Çanakkale'nin Ayvacık ilçesine bağlı Ahmetçe köyünde doğdu. Babası Halil Necati Efendi, annesi Şadiye Hanım'dır. Büyük dedesi Molla Abdullah tahsilini İstanbul'da tamamlamış, Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Gümüşhânevî'ye intisap etmiş, İstanbul'da Fâtih medreselerinden icâzet alan dedesi Molla Mehmed, I. Dünya Savaşı'nda şehid olmuştur. Babası Halil Necati Efendi ailesiyle birlikte 1942 yılında İstanbul'a gelip İstanbul Müftülüğü'nde göreve başladı. Mahmut Esat ilk ve orta öğreniminden sonra girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi Bölümü'nden 1960'ta mezun oldu. Aynı yıl Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Klasik Dinî Türkçe Metinler Kürsüsü'ne asistan olarak tayin edildi. *Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri* adlı teziyle 1965'te doktor, *Hacı Bektâş-ı Velî: Makâlât* adlı çalışmasıyla 1973'te doçent, *Matbacacı İbrâhim-i Mütferriha ve Risâle-i İslâmiyye* isimli taktim teziyle 1982'de profesör unvanını aldı. Ankara Üniversitesi

Mahmut
Esat
Coşan

İlahiyat Fakültesi'nde, 1967-1968 öğretim yılında yine Ankara'da bir özel yüksek okulda, 1977-1980 yıllarında Sakarya Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisi'nde çeşitli dersler okuttu. 1987'de kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Esat Coşan, henüz orta öğretim yıllarında iken babasının yanında Nakşibendî-Hâlidî şeyhlerinden Serezli Habis Efendi ve Abdülaziz Bekkine'nin sohbetlerine katılırdı. Bekkine'nin vefatından sonra Mehmet Zâhit Kotku'ya intisap etti. 1960'ta şeyhinin kızıyla evlendi ve bu evlilikten iki kızı, bir oğlu oldu.

1977'den itibaren şeyhinin emriyle İskender Paşa Camii'nde pazar günleri Gümüşhânevî'nin *Râmûzü'l-ehâdis*'ini okutmaya başlayan Coşan, aynı yıllarda kış aylarında Ankara Hacı Bayrâm-ı Veli Camii'nde haftanın belli günlerinde *Râmûzü'l-ehâdis*'e devam etti. Yine o yıllarda Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ek hizmet binası olarak kullanılan Ulus'taki Ankara Palas Otel'i'nde özellikle üniversite öğrencilerine yönelik Türk edebiyatı ve Osmanlıca seminerleri düzenledi. Devlet Planlama Teşkilâtı'nca oluşturulan komisyonda yer aldı ve Türkiye'nin Mânevî Kalkınma Raporu'nu hazırladı. Mehmet Zâhit Kotku'nun vefatının (1980) ardından onun yapmış olduğu irşad hizmetlerini devam ettirdi. Bu maksatla oluşturduğu ders ve sohbet halkalarının yanı sıra medya alanında da faaliyet gösterdi. Bu çerçevede yayımlanmasına öncülük ettiği *İslâm, Kadın ve Aile, İlim ve Sanat, Gülçocuk, Panzehir* gibi haftalık ve aylık dergilerde başyazılar yazdı. *Sağduyu* adlı günlük gazetenin, ulusal ve uluslar arası frekansta yayın yapan Akra FM radyosunun ve yerel yayın yapan Ak TV'nin kurulmasında rol aldı, buralarda periyodik konuşmalar yaptı. Çeşitli vakıf ve derneklerin oluşumuna katkı sağladı. Hakyol Eğitim Yardımlaşma ve Dostluk Vakfı, İlim Kültür ve Sanat Vakfı, Sağlık Vakfı, İlim Kültür, Ahlâk ve Çevre Derneği ile Hanımlar Derneği bunlardan

bazılarıdır. Hakyol Vakfı bünyesinde İstanbul'da bir hadis enstitüsü, Ankara'da da fıkıh enstitüsü kurdurdu. Ancak ülkedeki siyasal ortamın elverişsiz şartlarının faaliyetlerini engellemesi üzerine 1998'de Avustralya'ya gidip yerleşti. Burada birçok cami, kültür merkezi ve kurumların açılmasına öncülük etti. Bir cami açılışına giderken Dubbo şehri yakınlarında geçirdiği trafik kazasında damadı Ali Yücel Uyarel'le birlikte 4 Şubat 2001 tarihinde vefat etti. 8 Şubat 2001'de İstanbul'a getirilen naaşı ertesi gün Fâtih Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Eyüpsultan Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *Hacı Bektâş-ı Velî: Makâlât* (İstanbul 1982). Doçentlik tezinin bu neşri *Makâlât*'in nesir kısmıyla Arapça bölümünün tercümesini içerir. Çalışmanın Hacı Bektâş-ı Velî'nin hayatı ve tarikatıyla ilgili bölümü Coşan'ın araştırma notları ilâve edilerek *Hacı Bektâş-ı Velî ve Bektâşilik* (İstanbul 2013), *Makâlât*'in metni ise Necdet Yılmaz tarafından sadeleştirilerek *Makâlât-ı Hacı Bektâş-ı Velî* (İstanbul 2013) adıyla yayımlanmıştır. 2. *Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri* (İstanbul 2008). 3. *Akademik Makaleler* (İstanbul 2008). Coşan'ın dil, tarih, edebiyat, tasavvuf ve kültür alanlarında çeşitli dergilerde çıkan toplam on sekiz makalesinden oluşmaktadır. 4. *Tarihî ve Tasavvufî Şahsiyetler* (İstanbul 2008). Bazı konferans ve konuşmalarından derlenmiştir. 5. *İstanbul'un Fethi ve Fâtih* (İstanbul 2009). Fethile ilgili konferans ve konuşmalarını içerir. 6. *Dilimiz ve Kültürümüz* (İstanbul 2009). Özel Yükseliş Koleji ve Sakarya Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisi'nde verdiği Türk dili ve edebiyatı dersleri için hazırladığı notlardan ibarettir. 7. *Matbaacı İbrâhîm-i Müteferrika ve Risâle-i İslâmiyye* (İstanbul 2010). İbrâhîm Müteferrika hakkında bazı bilgilerle *Risâle-i İslâmiyye*'nin transkripsiyonlu metnin, tıpkıbasımı ve Necdet Yılmaz'ın yaptığı sadeleştirmeden oluşur. Yayımlanmasına öncülük ettiği dergilerdeki başyazıları *Başmakaleler* adıyla beş ciltte toplanmıştır (I-IV, İstanbul 2011; V, İstanbul 2008). Bunların dışında Coşan'ın konferansları, konuşmaları ve radyo sohbetlerinin çözümlerinden, hac hâtıraları, biyografiler, tasavvuf, edebiyat, İslâm ve hayata dair yazılarının meydana gelen otuza yakın kitabı bulunmaktadır. Ayrıca Fuzûlî'nin *Maḥla'u'l-İ'tikâd fî ma'rîfeti'l-meḥde'î ve'l-me'âd* adlı eserini Kemal Işık'la birlikte Türkçe'ye tercüme etmiştir (Ankara 1962).

BİBLİYOGRAFYA :

H. Ali Erkaya, *Prof. Dr. M. Es'ad Coşan (Rh. A.) Hocamızın Ardından*, Ankara 2001; M. Emin Yaşar, "İskenderpaşa Cemaati", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: İslamcılık* (haz. Yasin Aktay), İstanbul 2004, s. 322-340; Emin Yaşar Demirci, *Modernisation Religion and Politics in Turkey: The Case of The İskenderpaşa Community*, İstanbul 2008, tür.yer.; Zülfikar Güngör, "İlim ve Gönül Dünyamızdan Kayan Yıldız: Prof. Dr. Mahmud Es'ad Coşan Hocamız", *Tasavvuf*, sy. 6, Ankara 2001, s. 9-17; Necdet Yılmaz, "İman ve Aksiyon Adamı Olarak Prof. Dr. M. Es'ad Coşan", *İslâmî Edebiyat İlmî Bülteni*, sy. 2, İstanbul 2003, s. 46-52. MEHMET AKKUŞ

CRAGG, Albert Kenneth (1913-2012)

İngiliz asıllı Protestan din adamı.

8 Kasım 1913'te İngiltere'nin kuzeybatısındaki Blackpool'da doğdu. Oxford Üniversitesi'ndeki Jesus College'da burslu olarak okudu. Protestan bir grup olan Christian Union'a girdi. Modern tarih üzerinde yoğunlaştı. Üniversiteyi bitirdikten sonra Protestan kilisesine bağlı Bristol'deki Tyndale Hall'de (Trinity College) iki yıldan fazla öğrenim gördü. 1936'da mezun olunca Birkenhead'in banliyölerinden Tranmere'de papaz yardımcılığına tayin edildi, ardından papaz oldu. The British Syrian Mission'a katılmak üzere 1939'da Beyrut'a gitti ve buradaki All Saints Kilisesi'nde papazlık görevi aldı. Karısı Melita Arnold ile birlikte Beyrut'taki Amerikan Üniversitesi'nde hıristiyan Arap öğrencileri için Saint Justin's House adıyla bir yurt kurdu ve yönetti. Bu üniversitede İngilizce ve felsefe dersleri verdi (1942-1947).

1947'de doktora yapmak için İngiltere'ye döndü. Bir yandan Oxford'da doktora çalışmasını sürdürürken bir yandan da Abingdom yakınlarındaki Longworth bölgesinde dört yıl boyunca papazlık yaptı. 1950'de *Islam in the 20th Century*:

Albert
Kenneth
Cragg

The Relevance of Christian Theology and the Relation of the Christian Mission to its Problems adlı tezini tamamlayarak felsefe doktoru unvanını aldı. Ardından Ortadoğu'ya dönmek istediysede kilise yetkililerinin onayını alamadığından dönüşünü ertelemek zorunda kaldı. Bu arada iki yıl süreyle Amerika Birleşik Devletleri'nde Connecticut'taki Hartford Theological Seminary'de Arapça ve İslâm araştırmaları alanında hocalık yaptı. 1953'te İslâm-Hıristiyanlık ilişkilerini ele alan *The Muslim World* dergisinin editörlüğüne getirildi. 1956'da The Near East Council of Churches'-in sekreteri ve Saint George Katedrali'nde papaz olarak Kudüs'e gitti. Buradaki zamanının çoğunu Ortadoğu'da seyahatlere ve Pakistan, Hindistan, Nijerya, Sierra Leone gibi yerlerde seminer ve eğitim programlarına ayırdı.

Protestan cemaatinin merkez koleji olan Canterbury'deki Saint Augustine's College'da öğretim üyeliğine tayin edilmesi üzerine 1959'da İngiltere'ye dönen Cragg 1961'de bu kurumun başkanı oldu. Kurumun kapandığı 1967 yılına kadar süren başkanlık döneminde "Operation Reach" ve "Emmaus Furlongs" adıyla iki büyük misyoner çalışması için bir program geliştirdi. Aynı zamanda Canterbury Katedrali'nin fahri papazlığını yaptı. Londra Üniversitesi'ndeki The School of Oriental and African Studies'de ve Cambridge Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde dersler verdi. 1967'de liberal Hıristiyanlığın merkezi olarak bilinen New York'taki Union Theological Seminary'ye misafir öğretim üyesi sıfatıyla katıldı. Daha sonra üç yıl kadar Nijerya'daki Ibadan Üniversitesi'nin Arapça ve Teoloji Bölümü'nde görev yaptı. Bu dönemde başpiskoposluk bölgelerinde karşılaşılan sorunları çözmek amacıyla Arap kültürüne vâkıf Batılı âlimlere ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu işe uygun bir isim olarak görülen Cragg, 1970'te Kudüs'te piskopos yardımcısı olmak için kutsandıktan sonra Fas'tan İran'a kadar bütün Kuzey Afrika ve Ortadoğu Anglikan başpiskoposluklarında faaliyette bulundu. Anglikan cemaatinin Ortadoğu'da yeniden yapılanması sebebiyle piskoposluk bölgesi vasfını kazanan Mısır'da 1974'te yeni bir piskopos gelinceye kadar yönetim sorumluluğu Cragg tarafından üstlenildi. Piskoposluğa tayin edilmesinin ardından Sussex Üniversitesi'nde dini çalışmalar alanında okutman ve Chichester piskoposluk bölgesinde piskopos yardımcısı olarak İngiltere'ye döndü. 1974-1978 yılları arasında Ortadoğu'ya seyahatleri devam